BUNĂTATEA DE OM ȚINE O CLIPĂ. UN COMENTARIU LA „GREU DE GĂSIT UN OM BUN” DE FLANNERY O’CONNOR

Autor: Victoria Maria Deliu | 27 decembrie 2021

„Ascultă, n-ar trebui să-ți spui Nepotrivitul, pentru că știu că ai o inimă bună. Numai cât mă uit la dumneata și văd lucrul ăsta.”

„Ar fi fost o femeie bună, răspunse Nepotrivitul, dacă s-ar fi găsit cineva care s-o împuște la fiecare minut.”

Cât de greu este să găsești un om bun nu o poate spune nicio minte de om. Nici măcar mintea celui care, ajutat, încearcă în fiecare zi să-și străpungă miezul scârnav al ființei. Cât de ușor este să vezi pretutindeni un om bun o poate spune orice făptură omenească, oricâtă minte i-ar lipsi. Mai ales acea făptură care ține morțiș să își ascundă miezul scârnav al ființei în spatele unei rochii bleumarin cu picățele albe.

Căci aceasta este costumația în care pleacă bunica în excursia pe care nu și-o dorise cu niciun chip, împreună cu fiul său, soția lui și cei trei copii ai lor. Așezată confortabil pe bancheta din spate, „bunica se gătise cu o pălărie de pai bleumarin, garnisită cu un buchețel de violete albe la bor și o rochie bleumarin cu picățele albe. Gulerul și manșetele erau din organdi alb, tivit cu danteluță, iar la decolteu își prinsese o rămurică de violete de pânză purpurii, care ascundeau un săculeț parfumat. În cazul unui accident, oricine ar fi găsit-o moartă pe șosea trebuia să-și dea imediat seama că are de-a face cu o doamnă.” Cititorul textului de față va rămâne, probabil, puțin încurcat după aceste rânduri. Totuși, e simplu, își spune el, avem de-a face cu un om a cărui deșertăciune nu se spulberă nici măcar la gândul morții. Dar cititorul povestirii lui O’Connor știe că nu e atât de simplu: nu numai că deșertăciunea bunicii nu dispare la gândul morții, ci bunica s-ar folosi până și de Moarte ca să-și dilate balonul deșertăciunii.

Ceea ce, de altfel, și face în deschiderea povestirii. Nearzându-i de o vacanță în Florida

și voind în schimb să-și vadă rudele din Tennessee, bunica încearcă să-și convingă fiul, pe Bailey, să modifice destinația, pe care acesta o alesese probabil împreună cu soția sa, pentru cei trei copii ai lor. Noroc chior, bătrâna dă în ziar peste o știre despre un criminal evadat de curând de la închisoarea federală și refugiat în Florida, care își spune Nepotrivitul: „Eu nu mi-aș duce copiii într-un loc pe unde bântuie în libertate un criminal de teapa ăstuia. M-ar mustra conștiința să fac una ca asta.”

Însă cum planurile de călătorie ale familiei nu se schimbă, a doua zi dimineața, bunica își ia bagajul și motanul, pe Pitty Sing, „pentru că [motanului] i s-ar fi topit inima de dorul ei, al bunicii” și se instalează în mașină, între cei doi nepoți mai mari ai săi, de vârstă școlară, John Wesley și June Star. Bailey este la volan, iar mama copiilor, împreună cu mezinul familiei, un bebeluș, pe scaunul din dreapta. Bunica nu se oprește din observații, dojene și nostalgii pe toată durata călătoriei. Pozează în victimă a prezentului necuviincios, în care copiii au atât de puțin respect pentru părinți, țară, tradiție și tânjește după un trecut al bunei cuviințe.

Dacă ar fi fost într-adevăr înțelepțită de vreme, ar fi avut, probabil, autoritatea de a-și mustra nepoții obraznici și de a-i recunoaște bunătatea (sau lipsa ei) lui Sammy cel Roșu, proprietarul stației de benzină la care poposesc Bailey și familia lui. Însă vremea nu pare să se fi dovedit atât de generoasă cu bătrâna, care îi confirmă imediat lui Sammy cel Roșu că e un om bun, după ce acesta povestește cum le-a dat benzină gratis unor clienți. Sammy cel Roșu, „veteran de război” sau „băiatul gras cu râs sănătos”, se găsește într-o complicitate înfricoșătoare cu bunica – este, de fapt, acea intimitate a șerpilor care-și împreună cozile și sâsâie despre vremurile bune de altădată. Căci pe cât de ușor îl asigură bunica pe Sammy de propria lui bunătate, pe atât de grăbit acceptă el remarca, iar sâsâitul lor nu e bruiat decât de cele câteva răstiri ale lui Sammy către soția sa și de privirea „chiorâșă” pe care i-o aruncă ea, care bagă de seamă că nu mai poți avea încredere în nimeni, fără excepție, în „lumea asta păcătoasă”.

Plecând cu toții din nou la drum, bunica evadează iarăși în propriile amintiri și recheamă în memorie imaginea unei case din apropiere, pe care o vizitase în tinerețe și pe care ține neapărat să o revadă. Supunând realitatea propriilor dorințe, după obicei, bunica minte că în casă ar fi existat un lambriu secret care ar fi ascuns o comoară, doar pentru a-i atrage pe copii de partea ei și pentru a-și convinge, astfel, fiul să se abată într-acolo. Însă curând își dă seama că nu în Georgia se afla casa, ci în Tennessee, iar acest gând-fulger îi declanșează bunicii o zvâcnire, urmată de propulsarea motanului de lângă ea pe umărul șoferului. După ce acesta pierde controlul volanului, mașina se răstoarnă, dar din fericire scapă toți cu viață, bătrâna nutrind, în plus, speranța de a fi rănită, doar pentru a se pune la adăpost de furia fiului său…

Acum toți își așteaptă, pe marginea drumului, salvarea. Le este, firește, imposibil să reușească de unii singuri să o ia din nou din loc. Iar sub penița lui Flannery, salvarea are

chipuri nebănuite. De data aceasta se întâmplă să ia chipul criminalului evadat recent de la închisoare, Nepotrivitul, și al ajutoarelor sale, alți doi bărbați mai tineri, înarmați, ca și el, cu pistoale. Bunica îl recunoaște după fotografia din ziar, iar combinația naivității și a preaplinului din ea are grijă să o determine să o spună cu voce tare. După vorbele urâte pe care i le spune fiul său, bătrâna izbucnește în plâns și i se adresează Nepotrivitului, iar Flannery poate spera că a reușit încă o dată să șocheze – deci să facă să gândească – cititorul: „N-ai fi în stare să împuști o doamnă, nu-i așa?”.

În ultimele scene ale povestirii, prăpastia dintre cele tainice și cele putred de lumești se cască atât cât pentru o viață de om. În timp ce membrii familiei sunt împușcați de ajutoarele Nepotrivitului în pădure, unul după altul, bătrâna pretinde – sieși și Nepotrivitului – bunătatea fără cusur, pentru a scăpa cu viață. Pe de-o parte, surdă la zgomotul morții de dincolo de pădure, pe de alta, disperată de seninătatea vieții, aici, pe marginea drumului. Între cele două, bunica face totul pentru a-și păstra viața. Unica ei credință adevărată este că se poate salva de una singură.

Totodată, Nepotrivitul își deapănă povestea, care arată că este și el, ca toți ceilalți, un om aflat deopotrivă în nevoia salvării și în iluzia că o poate dobândi de unul singur. Crezând că a fost închis pe nedrept, deși în închisoare i-a spus un medic că își ucisese tatăl, el își spune Nepotrivitul, „pentru că nu poate să potrivească tot ce-a făcut cu toate pedepsele prin care a trecut”. Întrebat de bătrână de ce nu se roagă lui Dumnezeu, pentru a primi ajutor, Nepotrivitul răspunde: „Pen’că eu n-am nevoie de ajutor. Mă descurc foarte bine și singur.”

Dacă figura bunicii și a Nepotrivitului se suprapun în nevoia salvării, îngreunată de iluzia că pot ajunge la ea prin forțe proprii, cele două figuri se separă în modul în care e trăită iluzia, deci în modul în care, să spunem, se manifestă Căderea. Dacă Nepotrivitul își duce iluzia până la capăt, recunoscând, de fapt, Binele și Răul și alegându-l pe cel din urmă, bunica este incapabilă să facă Diferența: se roagă ca zbierând un blestem, îl îndeamnă pe Nepotrivit să se roage și el, ca apoi numai să șoptească: „Poate că nu i-a sculat pe morți din morminte”. Iar Nepotrivitul, care își trăise până atunci fără rest iluzia, pare la rându-i tulburat și înghițit de regret: „N-am fost de față, așa că nu pot spune că n-a făcut-o. (…) Aș fi vrut să fiu acolo (…). Dac-aș fi fost acolo, aș fi știut, și azi aș fi fost și eu altfel de om.”

Într-o Clipă care ține doar cât o bătaie de inimă, Nepotrivitul aproape izbucnește în plâns, iar bunica își limpezește mintea. În oglindă, avem confuzie luminoasă acolo unde înainte era doar certitudine și claritate la fel de luminoasă acolo unde înainte era învălmășeală. O străfulgerare care nici măcar amintită nu poate fi, o aruncătură de privire, o potrivire prea bruscă de gânduri. Atât îi ia Voinței să Se arate, să atingă și să Se dea omului. O Clipă. Și singura putere reală pe care o are omul este să facă din Clipă viața lui.

Însă a face din Clipă viața ta presupune să accepți să-ți zdrobești singurătatea, nu cu propria-ți mână, ci cu Mâna care ți S-a întins. Însă bunica nu recunoaște Mâna, iese din Clipă… și se află iarăși la mână sa mică și zbârcită de vreme; încearcă, cu glas și atingere de moarte, să-l înduplece pe Nepotrivit, care, la rându-i, „sare de parcă l-ar fi mușcat un șarpe și trage trei gloanțe în pieptul bătrânei”.

În final, coada unui motan rămas fără stăpâni, care se freacă de-un picior de om, se îndoaie într-un semn de întrebare:

E-o Clipă de-ajuns?

De parcă am fi îndreptățiți să cerem mai mult…

Imagine: Wikimedia Commons